

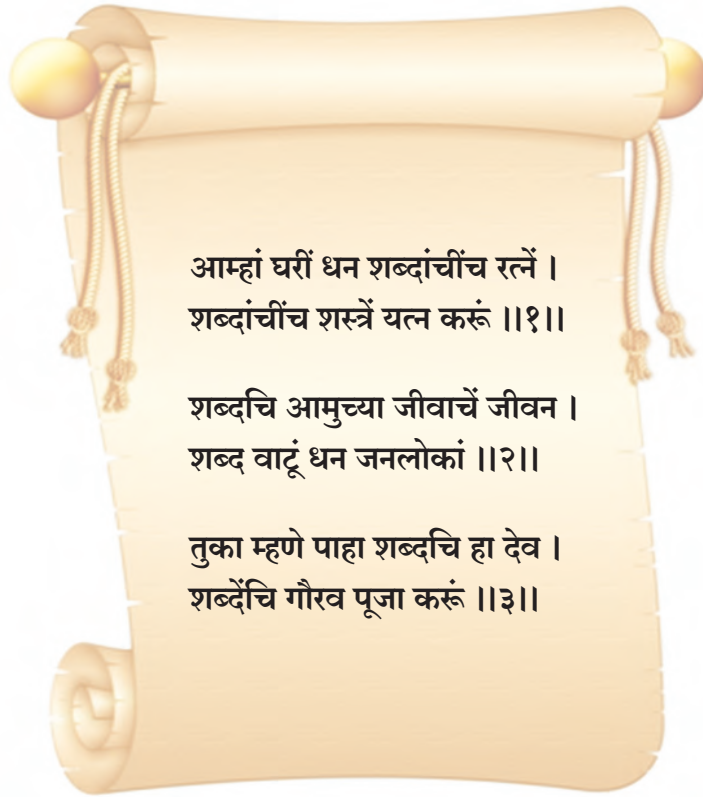
२१. संतवाणी

(अ)

संत तुकाराम (१६०८ ते १६५०) : वारकरी परंपरेतील श्रेष्ठ संतकवी. त्यांच्या रचनांमध्ये अध्यात्म, भक्ती आणि व्यवहार यांची सांगड घातलेली दिसते. ढोंग, दैववाद, अहंकारी वृत्ती, दुराचार इत्यादींचा परखड समाचार त्यांनी आपल्या अभंगांमधून घेतलेला आहे. प्रेम, नैतिकता, करुणा व सर्वांमध्ये ईश्वराचे अस्तित्व ही मूल्ये स्वीकारून आदर्श प्रापंचिक जीवन कसे जगावे, याचा उपदेश ते आपल्या अभंगांतून करतात. त्यांच्या अभंगातील ओळींना सुभाषिताचे मोल प्राप्त झाले आहे.

प्रस्तुत अभंगात संत तुकाराम महाराज यांनी शब्दांचे महत्त्व विविध उदाहरणे देऊन पटवून दिलेले आहे.

● ऐका. वाचा. म्हणा.

सकलसंतगाथा खंड दुसरा : श्रीतुकाराममहाराजांची अभंगगाथा

अभंग क्रमांक १६२७

संपादक : प्रा. डॉ. र. रा. गोसावी

भावार्थ : संत तुकाराम महाराज सांगतात, “आमच्या घरी धन कोणते? तर शब्दरूपी रत्ने हेच आमचे धन आहे. आमच्या शब्दांना रत्नांचे मूल्य प्राप्त झालेले आहे. समाजप्रबोधनासाठी, स्वतःचे मत पटवून देण्यासाठी आम्ही शब्दरूपी शस्त्र जाणीवपूर्वक वापरतो. कधी समाजप्रबोधनासाठी अत्यंत परखड शब्दांचा वापर करतो, तर कधी मृदू शब्दांत चर्चा करतो, बोलतो. शब्द हेच आमच्या जीवनाचे सर्वस्व आहे. समाजातील लोकांना धन म्हणून आम्ही शब्दच वाटतो. म्हणजेच शब्दांच्या माध्यमातून अनमोल असा उपदेश करून लोकांचे जीवन सुधारतो. शब्द आमच्यासाठी देवस्वरूप आहेत, म्हणून या शब्दांचा गौरव व सन्मान करून आम्ही त्याची पूजा करतो.”

स्वाध्याय

प्र. १. आकृती पूर्ण करा.

संत तुकाराम महाराजांच्या मते शब्दांचे महत्त्व

प्र. २. सूचनेनुसार सोडवा.

(अ) 'धन' हे उत्तर येईल असा प्रश्न तयार करा.

(आ) संत तुकाराम महाराज शब्दांचा गौरव करतात कारण.....

प्र. ३. खालील संकल्पना स्पष्ट करा.

(अ) शब्दांचीच रत्ने _____

(आ) शब्दांचीच शस्त्रे _____

प्र. ४. शब्द हे संत तुकाराम महाराजांचे सर्वस्व आहे, या अर्थाची कवितेतील ओळ शोधा.

प्र. ५. तुमच्या शब्दांत उत्तरे लिहा.

(अ) 'शब्द वाटूं धन जनलोकां' या ओळीचा तुम्हांला समजलेला अर्थ स्पष्ट करा.

(आ) संत तुकाराम महाराज शब्दांचा गौरव का व कसा करतात ते तुमच्या शब्दांत स्पष्ट करा.

(इ) 'शब्दांचे सामर्थ्य अफाट असते' या विधानाबाबत तुमचा अनुभव लिहा.

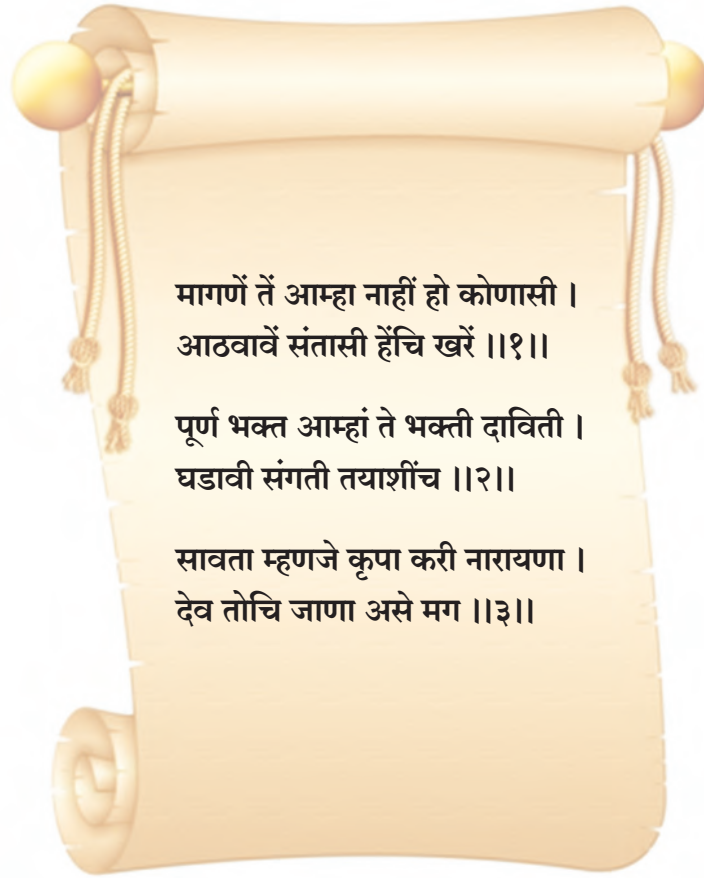

(आ)

संत सावता माळी (अंदाजे १२५० ते १२९५) : नामदेवकालीन सुप्रसिद्ध संत. आपला व्यवसाय हाच परमार्थ मानून ते भजन-नामस्मरण करत शेतात-मळ्यात राबत असत. प्रत्येकात सुप्त अवस्थेत परमतत्त्व असते, ते भक्तिभावाने जागृत करायचे असते हा त्यांचा महत्त्वाचा विचार. त्यांचे अभंग आशयाने समृद्ध आणि आविष्काराच्या दृष्टीने प्रासादिक आहेत.

प्रस्तुत अभंगात संत सावता महाराज नेहमी संतांची आठवण मनात राहावी, असे मागणे परमेश्वराकडे मागतात.

● ऐका. वाचा. म्हणा.

मागणें तें आम्हा नाहीं हो कोणासी ।
आठवावें संतासी हेंचि खरें ॥१॥

पूर्ण भक्त आम्हां ते भक्ती दाविती ।
घडावी संगती तयाशींच ॥२॥

सावता म्हणजे कृपा करी नारायणा ।
देव तोचि जाणा असे मग ॥३॥

सकलसंतगाथा खंड पहिला : संत सावता माळी अभंगगाथा

अभंग क्रमांक ७

संपादक : प्रा. डॉ. र. रा. गोसावी

भावार्थ : संत सावता महाराज म्हणतात, “हे परमेश्वरा, आम्हांला कोणाजवळ काही मागणे मागायचे नाही. आम्हांला नेहमी संतांची आठवण राहावी हीच खरी आमच्या मनातील इच्छा आहे. संत हेच खऱ्या अर्थाने भक्तीचा मार्ग दाखवतात, म्हणून आम्हांला संतांचा सहवास सतत लाभावा. त्यासाठी परमेश्वरा, कृपा करून आम्हांला संतांची भेट घडव, कारण संत हेच आमच्यासाठी देव आहेत.”

स्वाध्याय

प्र. १. चौकटी पूर्ण करा.

- (अ) संत सावता महाराजांची मागणी →
- (आ) संतांनी दाखवला तो मार्ग →

प्र. २. सूचनेनुसार करा.

- (अ) अभंगात आलेला परमेश्वर या अर्थाचा दुसरा शब्द लिहा.
- (आ) 'संत' हे उत्तर येईल असा प्रश्न तयार करा.
- (इ) संत सावता महाराजांना कोणाची संगत हवी? (एका वाक्यात उत्तर लिहा.)

प्र. ३. तुमच्या शब्दांत उत्तरे लिहा.

- (अ) संत सावता महाराजांचे मागणे तुमच्या शब्दांत लिहा.
- (आ) संत सावता महाराज संतांचा सहवास लाभण्याची मागणी का करतात ते स्पष्ट करा.
- (इ) 'सर्वच भक्त संतांना परमेश्वर रूप समजतात' हा विचार अभंगाच्या आधारे पटवून द्या.

उपक्रम : खालील संतांची माहिती मिळवा आणि दिलेल्या मुद्द्यांनुसार लिहा.

संत मुद्दे	संत ज्ञानेश्वर	संत नामदेव	संत एकनाथ	संत तुकडोजी महाराज
पूर्ण नाव				
काळ				
प्रसिद्ध ग्रंथ				
प्रसिद्ध सुवचन				
एखादा अभंग				

HD4VUQ

शब्दार्थ

पाठ्यपुस्तकातील पाठ व कविता यांमध्ये आलेले कठीण शब्द, वाक्प्रचार व त्यांचे अर्थ येथे दिलेले आहेत. दिलेले शब्द व वाक्प्रचार यांची मांडणी विद्यार्थ्यांनी वहीत शब्दकोशाप्रमाणे करावी.

◆ भारत देश महान (गीत)

एकमुखाने - एका सुरात. शिरी - डोक्यावर. जागवणे - जागृत करणे. रणांगण - युद्धभूमी.

◆ माझ्या देशावर माझे प्रेम आहे

अलबत - नक्कीच. करंटे - दुर्दैवी. आपत्काळी - संकटकाळी. सक्रिय - क्रियाशील. सणंग - विणलेले अखंड वस्त्र. यच्चयावत - सगळे, सर्व. कंबर कसणे - काम करायला तयार होणे. शब्दांकित करणे - शब्दांत व्यक्त करणे.

◆ लाखाच्या...कोटीच्या गप्पा

पासपोर्ट - पारपत्र. येरझारा घालणे - ये-जा करणे. व्हिसा - परदेशात जाण्यासाठी परवानगीचा शिक्का असलेले पत्र. बॅरिस्टर - वकील. कोट्यधीपती - करोडपती. हरी हरी करत बसणे - काही काम न करता नुसते बसून राहणे. रिहर्सल - सराव.

◆ नव्या युगाचे गाणे (कविता)

क्रांती - मोठा बदल. प्रभा - तेज. झणि - त्वरित. अमरत्वाची फुले - कायम टिकणारी फुले.

◆ सुरांची जादूगिरी

डालून ठेवणे - झाकून ठेवणे. कुर्रेबाज - ऐटबाज. कंठ फुटणे - आवाज उमटणे. कोलाहल - गोंधळ. खुमारी - लज्जत. कानात प्राण आणून ऐकणे - लक्षपूर्वक ऐकणे.

◆ असा रंगारी श्रावण (कविता)

साजिरा - सुंदर. कलागत - कारागिरी. पहाळी - पावसाची सर. खेळगा - खेळगडी.

◆ अण्णा भाऊंची भेट

वलानी - कपडे वाळत घालायची दोरी. बाळवती - बाळाचे अंथरून-पांघरून, दुपटे.

◆ **धाडसी कॅप्टन : राधिका मेनन**

निर्धारित करणे - निश्चित करणे. तैनात असणे - नेमणुकीवर असणे. रौद्र रूप - भयंकर, अक्राळ-विक्राळ रूप. जिवाची बाजी लावणे - जीव धोक्यात घालणे. जिवाचा आकांत करणे - खूप प्रयत्न करणे. निकराचा प्रयत्न करणे - कसोशीने प्रयत्न करणे.

◆ **विद्याप्रशंसा (कविता)**

दुजा - दुसरा. कनक - सोने. भूषणे - दागिने, अलंकार. अनुकूल - अनुकूल. चिंतित फळ - मनात ठरवलेली इच्छा. भजणे - चिंतन करणे.

◆ **लिओनार्दो दा व्हिंची (स्थूलवाचन)**

वाकबगार - तरबेज. कोड्यात टाकणे - पेचात टाकणे.

◆ **स्वामी विवेकानंदांची भारतयात्रा**

कंठस्थ - तोंडपाठ. धादांत - पूर्णपणे.

◆ **गोधडी (कविता)**

बोचका - गाठोडे. जीर्ण - खूप जुना. स्मृती - आठवण.

◆ **पाड्यावरचा चहा**

कारवी - वनस्पतीचे नाव. मेढी - आखूड खांब. वासा - घराच्या आढ्यापासून वळचणीपर्यंत जोडलेला लाकडी दांडा. माची - चार पायांची उंच टेबलासारखी. राप - काळा थर. शिंके (शिंकाळे) - वस्तू सुरक्षित राहावी म्हणून ती उंचावर टांगून ठेवण्यासाठी काथ्याच्या साहाय्याने तयार केलेले साधन. ग्लानी येणे - मरगळ येणे. अठरा विश्वे दारिद्र्य - म्हणजेच कायमची गरिबी असणे. पांगणे - विखुरणे. वर्दी - निरोप. खाईत पडणे - संकटात पडणे. गळवट - काठोकाठ, गळ्यापर्यंत.

◆ **फुलपाखरे**

सुजल - भरपूर पाणी असलेले. सुफल - फळांनी समृद्ध. सस्यश्यामल - पिकांनी हिरवीगार झालेली जमीन. मनावर मळभ येणे - निरुत्साह वाटणे. डिकशा - कोवळे देठ. सादृश्य - साम्य. भांबावून जाणे - गोंधळून जाणे.

◆ आळाशी (कविता)

उकल होणे - उलगाडा होणे. रगात - रक्त. ताट - ज्वारी/बाजरी यांचा धांडा.

आळाशी - कडब्याची पेंढी. आळा - कडब्याची ताट एकत्र बांधण्यासाठी ओल्या ताटांची एकत्र केलेली दोरी.

◆ चोच आणि चारा

उलूशी - लहानशी. संरचना - ठेवण. नजाकतदार - सुबक. अधिवास - वस्ती.

◆ अन्नजाल (कविता)

भंगणे - तुटणे, मोडणे. निसर्गनारायण - निसर्गरूपी देव. तगणे - टिकणे.

क्षीण होणे - कमकुवत होणे.

◆ जलदिंडी

सुकाणू - नौका वळवता यावी यासाठी तिच्या मागच्या बाजूस पाण्यात असलेले साधन.

शीड - वारा अडवण्यासाठी नौकेवरती बांधलेले कापड. अग्रणी - सर्वात पुढे.

गतकर्म - भूतकाळात केली गेलेली कामे.

◆ गे मायभू (कविता)

पांग फेडणे - उतराई होणे. ललाटरेषा - भाग्यरेषा.

◆ संतवाणी

(अ) यत्न - प्रयत्न. गौरव - सन्मान.

(आ) दाविती - दाखवतात. जाणा - जाणून घ्या.

काही पूरक पुस्तके व संदर्भ ग्रंथ

- (१) बहिणाबाईची गाणी- बहिणाबाई चौधरी
- (२) फकिरा- अण्णा भाऊ साठे
- (३) पूर्वंग- पु. ल. देशपांडे
- (४) विशाखा (कवितासंग्रह)- कुसुमाग्रज
- (५) गभरेशीम- इंदिरा संत
- (६) तराळ-अंतराळ- शंकरराव खरात
- (७) पक्षी जाय दिगंतरा- मारुती चितमपल्ली
- (८) फिरस्ती- उत्तम कांबळे
- (९) आमचा बाप आणि आम्ही- डॉ. नरेंद्र जाधव
- (१०) मजेत जगावं कसं? - शिवराज गोर्ले
- (११) मास्तरांची सावली- कृष्णाबाई सुर्वे
- (१२) निसर्गायन- दिलीप कुलकर्णी
- (१३) जोहड- सुरेखा शहा
- (१४) पत्रास कारण की....- अरविंद जगताप
- (१५) विविध शब्दकोश व विश्वकोश

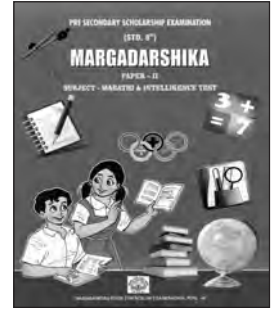

महत्त्वाची संकेतस्थळे व लिंक्स

https://en.wikipedia.org/wiki/Vitthal_Umap
https://en.wikipedia.org/wiki/Achyut_Godbole
https://en.wikipedia.org/wiki/Godavari_Parulekar
https://en.wikipedia.org/wiki/Suresh_Bhat
<https://en.wikipedia.org/wiki/Tukaram>
https://en.wikipedia.org/wiki/Savata_Mali
<http://youtu.be/vgKqTVTFSEY>
<http://youtu.be/KJboCFa4iVQ>

शिक्षकांनी पाठ्यपुस्तकात दिलेल्या पूरक पुस्तके, संदर्भ ग्रंथ, संकेतस्थळे व लिंक्स यांचा वापर करून पाठ्यघटकाशी संबंधित माहिती मिळवावी. त्या माहितीचा अध्यापनात संदर्भ म्हणून वापर करावा.

इयत्ता ५ वी, ८ वी शिष्यवृत्ती परीक्षा मार्गदर्शिका

- मराठी, इंग्रजी, उर्दू, हिंदी माध्यमामध्ये उपलब्ध
- सरावासाठी विविध प्रश्न प्रकारांचा समावेश

- घटकनिहाय प्रश्नांचा समावेश
- नमुन्यादाखल उदाहरणांचे स्पष्टीकरण

पुस्तक मागणीसाठी www.ebalbharati.in, www.balbharati.in संकेत स्थळावर भेट द्या.

साहित्य पाठ्यपुस्तक मंडळाच्या विभागीय भांडारांमध्ये विक्रीसाठी उपलब्ध आहे.

ebalbharati

विभागीय भांडारे संपर्क क्रमांक : पुणे - ☎ २५६५९४६५, कोल्हापूर - ☎ २४६८५७६, मुंबई (गोरेगाव) - ☎ २८७७९८४२, पनवेल - ☎ २७४६२६४६५, नाशिक - ☎ २३९७५११, औरंगाबाद - ☎ २३३२१७१, नागपूर - ☎ २५४७७१६/२५२३०७८, लातूर - ☎ २२०९३०, अमरावती - ☎ २५३०९६५

महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ, पुणे.

बालभारती इयत्ता आठवी (मराठी)

₹ ४९.००

